

TOELICHTING OP DE BETALINGEN IN HET KADER VAN HET GEMEENSCHAPPELIJK LANDBOUWBELEID IN 2008

1. Het Europees landbouwbeleid

Succesverhaal met schaduwzijden

Toen in 1957 de doelstellingen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) werden geformuleerd lagen de verwoestingen en de voedselschaarste in en vlak na de Tweede Wereldoorlog nog vers in het geheugen. Het was toen vooral zaak om de productiviteit snel en duurzaam te verhogen teneinde de voedselvoorziening veilig te stellen en sociale onrust te voorkomen. Boeren moesten kunnen rekenen op een redelijke levensstandaard en consumenten op eerlijke prijzen. Voor een aantal landbouwproducten werden daarom zogenaamde marktordeningen ingesteld, dat zijn stelsels van gegarandeerde prijzen en invoerheffingen; later kwamen daar ook exportsubsidies bij. Dit beleid is succesvol geweest maar kende ook schaduwzijden.

De Europese Unie (EU) kon al snel in haar eigen voedselbehoefte voorzien. Er ontstonden echter ook grote overschotten die de EU alleen met behulp van forse exportsubsidies (om de kloof tussen de prijs op de interne markt en de wereldmarkt te overbruggen) kon afzetten op de wereldmarkt. Andere grote handelsblokken, zoals de Verenigde Staten, deden overigens precies hetzelfde. In de jaren tachtig ontstonden daarover serieuze handelsconflicten. Protest kwam ook van andere landen, waaronder ontwikkelingslanden. Uiteindelijk is in 1994 besloten om bindende handelsafspraken te maken in de World Trade Organisation (WTO) over interne steun, exportsubsidies en invoertarieven voor landbouwproducten.

Niet alleen internationaal maar ook binnen de EU ontstonden problemen met het landbouwbeleid. Naast de eerder genoemde overschotten leidde het beleid ook tot sterk stijgende kosten en onevenwichtige prijsverhoudingen. Verder had de nadruk op productiegroei allerlei ongewenste neveneffecten, zoals het mestprobleem, die de landbouw bovendien een negatief imago bezorgden. Het roer moest om, het landbouwbeleid was aan hervorming toe. Begin jaren negentig had de MacSharry-hervorming plaats, gevolgd door Agenda 2000 en de Midterm Review-hervormingen van 2003-2007. In 2008 heeft de Health Check op de agenda van de Raad gestaan, in november is daarover in de Landbouwrapad een politiek akkoord bereikt. In 2010 staat de mid term review van de plattelandsverordening op de Europese agenda. Deze review zal naar verwachting worden aangewend om verdere aanpassingen in de tweede pijler van het GLB na te streven. Na 2013 geldt er een nieuwe EU-begroting. De consequenties van de mid term review en de nieuwe begroting hiervan zullen in de toekomst in de betalingen zichtbaar worden.

Minder handelsverstoring, meer maatschappelijk verantwoord

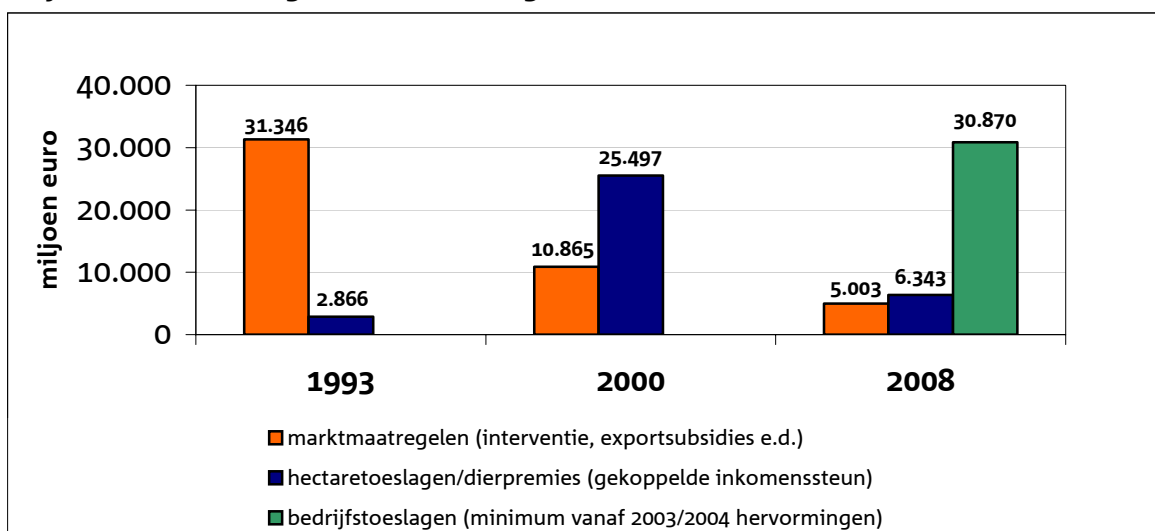
De eerste hervormingen waren vooral gericht op de opgave om de productie beter op de marktvrage af te stemmen. Er kwamen productiebeperkende regelingen en in een aantal sectoren (graan, rundvlees en zuivel) werden de garantieprijsen verlaagd. Voor de lagere opbrengstprijsen die uit deze hervormingen volgden werden de boeren deels gecompenseerd met directe inkomenssteun.

Onder invloed van de WTO-onderhandelingen en de groeiende aandacht voor de maatschappelijke effecten van de landbouwproductie gingen de latere hervormingen in het begin van de 21^e eeuw nog een paar stappen verder in de richting van een meer maatschappelijk georiënteerd inkomensbeleid en een minder handelsverstoring markt- en prijsbeleid. Zo werd de basis van de inkomenssteun gewijzigd. Was de inkomenssteun eerst nog gebonden aan productie in bepaalde sectoren, voortaan wordt inkomenssteun verleend in de vorm van een bedrijfstoelage ongeacht de vraag wat geproduceerd wordt. Om de steun te ontvangen moet een subsidieontvanger aan eisen op het gebied van milieu, voedselkwaliteit en dierenwelzijn voldoen, de zogenaamde *cross-compliance*. Tegelijkertijd worden exportsubsidies en verwerkingssteun geleidelijk aan verlaagd met het oog op de verwachte uitfasering van exportsubsidies na 2013 in het kader van de onderhandelingen in de WTO.

De achtereenvolgende hervormingen in alle sectoren hebben inmiddels geleid tot het einde van de 'boterbergen' en 'melkplassen'. Daarnaast hebben de hervormingen bijgedragen tot een sterke vermindering van de handelsverstoringende steun.

De volgende grafiek illustreert deze laatste ontwikkeling.

Grafiek 1 – Verdeling van de GLB uitgaven over verschillende vormen van steun

Steeds meer bedrijfstoelagen (ontkoppelde inkomenssubsidies) en minder marktmaatregelen. De gehanteerde kleuren komen overeen met de oranje, blauwe en groene box (respectievelijk sterk, minder sterk en nauwelijks handelsverstoringende steun) van de WTO.

Opgesteld op basis van schatting van de Europese Commissie.

Meer aandacht voor het platteland

De toegenomen aandacht voor de maatschappelijke effecten van de landbouw heeft ook geleid tot de uitbreiding van het EU-landbouwbeleid met een 'tweede pijler'. Naast markt-, prijs- en inkomensbeleid ('eerste pijler') omvat het GLB sinds Agenda 2000 ook plattelandsbeleid. Het EU plattelandsbeleid richt zich op innovatie en versterking van de concurrentiekracht, 'verbreding' van landbouwactiviteiten, bevordering van natuurbehoud, milieumaatregelen, verbetering van het waterbeheer en ontwikkeling van voorzieningen voor de plattelandsgemeenschappen en van toerisme en recreatie. Om meer financiële middelen vrij te maken voor het plattelandsbeleid is tijdens de eerder genoemde Midterm Review-hervormingen afgesproken om vanaf 2005 een deel van de inkomstenstoelagen af te romen en over te hevelen naar het plattelandsfonds (de zogenaamde *verplichte modulatie*). In het politiek akkoord van de Health Check in 2008 is afgesproken om de modulatie jaarlijks op te hogen van 5% tot 10 % vanaf 2012. Aan deze middelen zijn nieuwe uitdagingen gekoppeld: biodiversiteit, klimaatverandering, waterbeheer, hernieuwde energie, innovatie voor deze vier uitdagingen en structuurversterking melkveehouderij. De financiële effecten zullen pas vanaf 2010 in de cijfers zichtbaar worden.

GLB voortdurend in beweging

De ontwikkeling van het GLB is hiermee uiteraard niet ten einde. Het GLB blijft in beweging. De markt- en prijssteun zal nog verder afnemen waardoor boeren als voedselproducenten marktgericht moeten gaan produceren. Dit brengt grote uitdagingen met zich mee. Uiteraard bestaat er bezorgdheid over de concurrentiekracht van de Europese landbouw. In juni 2008 is de Houtskoolschets gepresenteerd waarin de ontwikkeling van het Europese landbouwbeleid tot 2020 is geschetst.

In toenemende mate wordt erkend dat boeren ook producenten van collectieve goederen zijn die niet eenvoudig via het marktmechanisme kunnen worden gerealiseerd, zoals het instandhouden van het cultuurlandschap en de vitaliteit van het platteland. Het idee dat bepaalde vormen van agrarisch ondernemerschap zouden moeten worden ondersteund omwille van de maatschappelijke rol van de landbouw heeft al geleid tot de invoering van de cross-compliance (de koppeling van de inkomenssteun aan maatschappelijke prestaties op het gebied van milieu, voedselkwaliteit en dierenwelzijn). In de verordening voor inkomenssteun, die naar aanleiding van de Health Check is aangepast, zijn enkele artikelen (art. 68 e.v.) opgenomen, waarmee het mogelijk wordt om extra gelden in te zetten voor speciale doelen: kwaliteitslandbouw, enkele landbouwsectoren die economisch of ecologisch kwetsbaar zijn, gebieden met een met ontwikkelings- of herstructureringsprogramma, risicoverzekeringen en waarborgfondsen. De mogelijkheden die deze aanpassing biedt worden door Nederland onderzocht en in overleg met betrokken partijen verder ingevuld.

Budget in het juiste perspectief

De nadruk wordt vaak gelegd op de kosten van de Europese Unie en dan vooral op de omvang van de EU landbouwuitgaven. De GLB-begroting beslaat zo'n 40% van het gehele EU budget en bedraagt jaarlijks ongeveer 45 miljard euro (waarvan 8 miljard euro voor plattelandsbeleid). Hierdoor ontstaat al gauw de indruk dat

het Europees landbouwbeleid (te) duur is. Daar moeten wel een aantal kanttekeningen bij worden geplaatst.

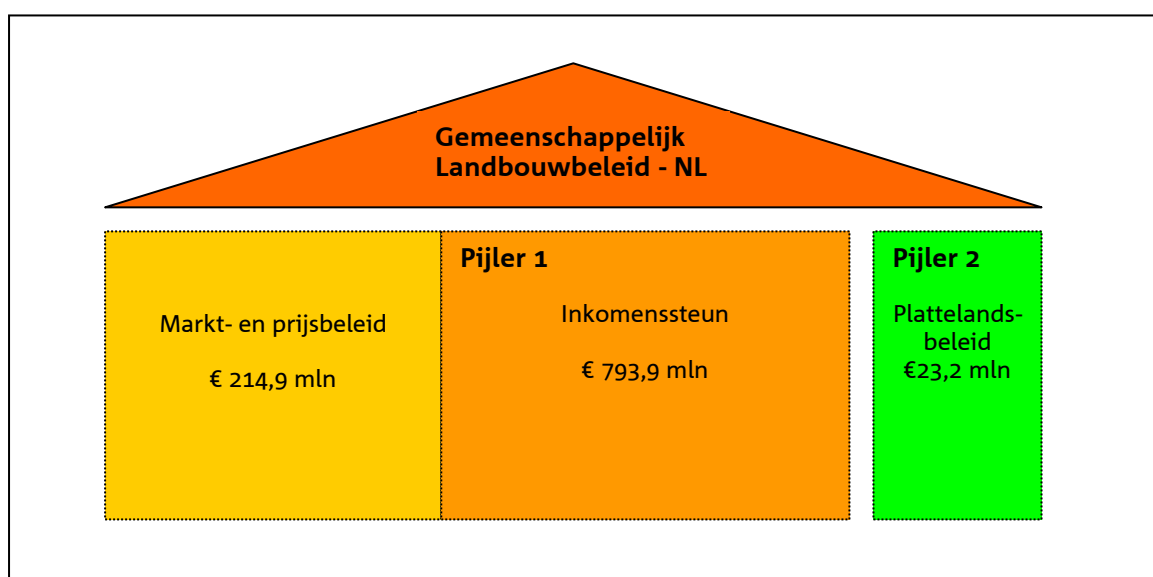
Ten eerste is het EU Landbouwbeleid nog steeds het enige beleidsterrein dat werkelijk gemeenschappelijk is gefinancierd. Niet verwonderlijk dus dat een groot deel van het EU budget naar het GLB toegaat. Overigens is door de hervormingen het aandeel van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid op de totale EU begroting al aanzienlijk kleiner geworden. In 1990 bedroeg dat aandeel nog 80 procent, in 2013 daalt het aandeel waarschijnlijk verder tot 33 procent. De dalende lijn is ook te danken aan het feit dat in 2002 is besloten de GLB-uitgaven (in reële waarde) te bevriezen tot eind 2013. Tegelijkertijd stijgt het aantal boeren: van 6,3 miljoen in 2003 naar 15,5 miljoen na de toetreding tot de EU van 10 nieuwe lidstaten in 2004 en Roemenië en Bulgarije in 2007.

Ten tweede maakt het feit dat de landbouwuitgaven in de Europese Unie voornamelijk communautair worden gefinancierd een vergelijking met de overheidsuitgaven voor andere terreinen lastig. Afgezet tegen de totale Europese openbare uitgaven (EU en nationale budgetten samen) bedroegen de GLB-uitgaven in 2003 nog geen 1% van het totaal. Ter vergelijking, het aandeel van de totale EU-overheidsuitgaven voor onderwijs en onderzoek bedroeg in hetzelfde jaar ongeveer 14%.

Ten slotte is het uitgavenpatroon van het GLB verschoven. Zo wordt er minder uitgegeven aan exportsubsidies en marktondersteuning en meer aan plattelandsontwikkeling en inkomenssteun. Deze trend zet zich naar verwachting te komende jaren door.

De volgende figuur geeft de GLB-ontvangsten per pijler voor Nederland in 2008 weer. Nadere informatie over de ontvangsten per sector volgt verderop in de tekst.

Figuur 1 – GLB-ontvangsten Nederland per pijler (2008)

2. De cijfers per sector

In dit deel worden per pijler en per sector de meest opvallende ontwikkelingen in de Nederlandse GLB-ontvangsten kort aangeduid en besproken. Het is niet de bedoeling om hier een volledige analyse te geven van de ontwikkelingen in de verschillende sectoren. Wel is geprobeerd om een zo volledig mogelijk beeld te schetsen van de diverse regelingen per sector en de uitgaven die daarvoor zijn gedaan. Daarbij zij opgemerkt dat de bedragen in de tabellen de uitgaven *per boekjaar* betreffen. Het Europese boekjaar loopt van 16 oktober van het ene jaar tot 15 oktober van het daaropvolgende jaar. Voor de primaire sector betekent dit dat de betalingen van het boekjaar 2008 betrekking hebben op het oogstjaar 2007. De betalingen zijn gedaan in de periode 16 oktober 2007 tot 15 oktober 2008.

Eerste Pijler

In 2002 is afgesproken een plafond in te stellen voor de gemeenschappelijke landbouwuitgaven voor de gehele EU (inclusief de nieuwe lidstaten) tot 2013. Over de daadwerkelijke uitgaven en de ontwikkelingen binnen de verschillende categorieën steun per lidstaat is daarmee nog niets gezegd. Het uitgavenpatroon verschilt per lidstaat en per sector. Over het algemeen mag men wel verwachten dat in alle lidstaten een verschuiving zichtbaar is van markt- en prijssteun naar inkomenssteun en plattelandsbeleid onder invloed van de EU-inzet om naar een meer maatschappelijk georiënteerd inkomensbeleid en een minder handelsverstoringend markt- en prijsbeleid toe te werken.

In 2008 zijn de effecten van de ont koppeling van de inkomenssteun verder zichtbaar geworden. In 2003 heeft de EU besloten de inkomenssteun los te koppelen van de productie, behoudens in een aantal sectoren van welke werd gevreesd dat ont koppeling zou leiden tot verlies van productie van het betrokken landbouwgoed. Bij gekoppelde inkomenssteun is daadwerkelijke productie (ongeacht hoeveelheden) van het betrokken landbouwgoed voorwaarde voor de steun. Bij ont koppelde inkomenssteun ontvangen boeren een bedrijfstoelage ongeacht wat ze produceren. Daarmee is deze steun niet meer handelsverstoringend. In Nederland is de ont koppeling van de inkomenssteun en de cross-compliance vanaf 1 januari 2006 voor een aantal sectoren ingevoerd. In de zuivelsector vanaf 1 januari 2007. In het Health Check akkoord is afgesproken dat de resterende sectoren (aardappelzetmeel, slacht- en kalverpremie, zaaizaad van vlas, notenpremie en eiwitpremie) uiterlijk 2012 ont koppeld moeten zijn.

Uit het overzicht van de totale steunuitgaven blijkt dat voor Nederland de totale ontvangsten voor 2008 licht zijn gedaald ten opzichte van 2007 (zie tabel 1). Er is wel een duidelijke verschuiving zichtbaar van gekoppelde steun, deze is ongeveer gehalveerd, naar ont koppelde steun, deze is ongeveer verdubbeld.

Het merendeel van de EUR 671,4 miljoen aan ontkoppelde rechtstreekse steun is terecht gekomen bij boeren die in het verleden steun ontvingen voor de productie van akkerbouwgewassen. Daarnaast is in 2008 ook een groot deel van de steun terecht gekomen in de zuivelsector. De betalingen die in 2008 hebben plaatsgevonden in sectoren waarvan de steun is ontkoppeld zijn na-ijl effecten. Ook kunnen die betalingen zijn geweest die voortvloeien uit bezwaar- en beroepsprocedures.

Een ander opvallend gegeven is de uitgave voor de Plattelandsontwikkeling. De uitgaven in 2008 bedragen EUR 23,2 miljoen tegenover EUR 18 miljoen in 2007, EUR 77,1 miljoen in 2006 en EUR 64 miljoen in 2005. Na de daling in 2007 is er een lichte stijging van de uitgaven in 2008. Ook bij het vorige plattelandsontwikkelingsprogramma POP1 was destijds sprake van relatief weinig uitgaven in de eerste twee jaar van het programma. Deze daling van de uitgaven in de eerste jaren voor de zogenaamde plattelandsontwikkelingsprogramma's (POP) hangt nauw samen met de cyclische opbouw van de programma's. Het POP heeft een looptijd van 7 jaar. In 2006 eindigde de vorige cyclus. Het nieuwe programma voor 2007-2013 is eind 2007 definitief vastgesteld. De verwachting is dat de komende jaren de uitgaven flink zullen toenemen.

*Tabel 1 –
Vergelijking totale steun (totaal en per sector) 2005-2008
In miljoen euro*

	2005	2006	2007	2008
Totaal	1.256,3	1.216,5	1.031,2	1.028,9
<i>waarvan ontkoppelde steun</i>	--	--	302,7	671,4
<i>overige steun per sector (excl. ontkoppelde steun):</i>			728,5	357,4
Zuivel	529,1	535,1	540,7	2,1
Akkerbouw	378,9	350,0	98,6	148,6
Veehouderij (geen zuivel)	209,9	187,8	112,5	120,1
Tuinbouw	74,6	72,4	68,5	66,4
Plattelandsontwikkeling	64,0	77,1	18,1	23,2
Overig	-0,2	-5,9	-110,9	-3,1

Overig: o.a. afzetbevordering, voedselhulp, terugvorderingen, correcties

*Tabel 2 -
Uitgaven voor marktmaatregelen 2005-2008*

	2005	2006	2007	2008
Totaal	637.729.265,87	490.856.965,92	321.943.063,94	214.961.389,6
Zuivel	398.020.792,76	282.678.896,30	164.386.285,52	2.041.004,86
Akkerbouw	147.304.090,59	119.380.337,17	75.563.920,20	123.709.368,26
Veehouderij (geen zuivel)	17.846.180,04	16.379.472,44	13.476.869,17	22.781.965,49
Tuinbouw	74.558.202,48	72.418.260,01	68.515.989,05	66.429.051,03

Marktmaatregelen: w.o. exportrestituties, interventie, verwerkingssteun

Tabel 3 -
Uitgaven voor directe inkomenssteun 2005-2008

	2005	2006	2007	2008
Totaal	554.885.363,25	654.502.289,74	801.129.738,30	793.908.994,49
Ontkoppelde steun	--	--	302.748.879,42	671.497.041,70
Rechtstreekse andere steun	--	--	498.380.858,88	122.411.952,79
Zuivel	131.125.288,11	252.494.727,69	376.305.644,17	123.529,61
Akkerbouw	231.652.433,15	230.616.819,21	23.083.465,34	24.908.157,25
Veehouderij (geen zuivel)	192.097.028,04	171.379.216,94	98.982.431,40	97.369.623,11
Tuinbouw	10.613,95	11.525,90	10.344,14	10.642,82

Directe gekoppelde inkomenssteun: w.o. areaalsteun in akkerbouw, dierpremies

Zuivel

De uitgaven in de zuivelsector zijn in 2008 verder gedaald. In januari 2009 zijn de restituties voor melk en zuivelproducten echter weer ingesteld, dit zal leiden tot een stijging van de uitgaven in 2009. In januari 2009 is ook de particuliere opslag van boter vervroegd van toepassing geworden en in maart 2009 is de interventie van magere melkpoeder en boter opengesteld. Dit zal allemaal zijn effecten hebben op de cijfers van 2009 en latere jaren.

In 2008 zijn de effecten van de superheffing zichtbaar van de overschrijding van het melkquotum in het productieseizoen 2007/2008. De superheffing bedraagt € 40 mln. Vanaf 2009 tot 2013 zal het melkquotum jaarlijks met 1% stijgen. De effecten van deze uitbreiding van het melkquotum zullen zichtbaar worden in de betalingen van 2009 en later.

Tegenover een daling van de marktsteun staat een stijging van de inkomenssteun als gevolg van de hervormingsafspraken. Besloten was om de interventieprijzen stapsgewijs te verlagen en deze daling gedeeltelijk te compenseren door de introductie van de melkpremie. De gefaseerde invoering van de melkpremie heeft zijn voltooiing bereikt in het boekjaar 2007. De Melkpremie is inmiddels geheel ontkoppeld en is opgegaan in de bedrijfstoelageregeling.

Tabel 4 -
Uitgaven marktmaatregelen en gekoppelde inkomenssteun zuivel 2005-2008

	2005	2006	2007	2008
Marktmaatregelen	398.020.792,76	282.678.896,30	164.386.285,52	2.041.004,86
Restituties voor melk en zuivelproducten	287.827.056,64	198.901.279,75	133.445.718,03	4.281.468,77
Restituties voor non-Annex I	25.341.666,33	14.289.671,35	12.396.665,40	1.709.831,48

producten (melk en boter)				
Steun voor de afzet van melk en ondermelk	77.751.605,79	38.652.202,91	4.228.225,93	1.030.452,77
Interventie in de vorm van opslag van boter en room	-4.525.762,91	6.756.539,16	5.095.168,03	3.617.082,17
Interventie in de vorm van opslag van mageremelkpoeder	-150.609,23	--	--	--
Andere maatregelen voor botervet	36.528.804,44	24.302.300,02	9.220.508,13	169.717,40
Extra heffing van de melkproducenten ("superheffing")	-24.751.968,30	-223.096,89	--	- 8.767.547,73
Directe inkomenssteun	131.125.288,11	252.494.727,69	376.305.644,17	123.529,61
Melkpremie	90.019.668,77	173.677.281,35	259.125.017,05	85.063,48
Extra betalingen voor melkproducenten	40.481.237,59	78.372.364,99	117.180.627,12	38.466,13
Overige maatregelen melk en zuivelproducten	624.381,75	445.081,35	--	--
Totaal Marktmaatregelen + Directe inkomenssteun	529.146.080,87	535.173.623,99	540.691.929,69	2.164.534,47

Akkerbouw

In tabel 2 was zichtbaar dat de uitgaven voor de marktmaatregelen in de akkerbouwsector in de periode 2005 – 2008 verder zijn gereduceerd.

Suiker

De forse daling van de suikerrestituties is het gevolg van een aantal factoren. Zo is het suikerquotum verlaagd, en daarmee samenhangend is de uitvoer van quotumsuiker gedaald. Ook is de restitutievoet verlaagd o.a. als gevolg van de stijging van de wereldmarktprijzen. Bij hogere wereldmarktprijzen vernauwt de kloof tussen de prijs op de interne markt en de wereldmarkt, en volstaat een lager steunniveau om de kloof te overbruggen. Ten leste vond er minder uitvoer van suiker met restitutie plaats via Nederland. Gekoppeld aan de verlaging van de voet voor de uitvoerrestituties, is ook de voet voor de uitvoerrestituties over de suikercomponenten in verwerkte landbouwproducten verlaagd en is deze categorie restituties daarmee ook gedaald. Overigens wordt er ook steeds minder gebruik gemaakt van de non-Annex I restituties vanwege de complexiteit van het

systeem en het steeds geringer wordende verschil met de wereldmarktprijzen. De geldigheid van uitvoercertificaten is verlengd van 3 maanden naar 10 maanden.

Met ingang van 1 juli 2006 is de productierestitutie op suiker komen te vervallen. Het bedrag van ruim EUR 43,2 miljoen voor de herstructurering van de suikersector betreft steun aan een onderneming die in het kader van de suikerhervorming heeft besloten het aan haar toegekende suikerquotum in te leveren. Dit is het gevolg van een besluit van de Raad om het nog aantrekkelijker te maken om quotum in te leveren. Ook is als gevolg van dit besluit een eenmalige nabetaling gedaan aan cichoreitelaars.

In de EU is er een overproductie aan (te dure) suiker. Op jaarbasis wordt er 14,7 miljoen ton suiker geproduceerd. Nederland, als de derde grootste suikerproducent van Europa, is goed voor 804.000 ton. De EU heeft nu afgesproken om 6 miljoen ton in te leveren. Ondernemingen die hun suikerquotum inleveren hebben recht op een vergoeding uit het herstructureringsfonds voor de suiker. Dit fonds wordt overigens door de sector zelf gefinancierd. Betalingen worden pas zichtbaar in de tabellen van 2009.

Met ingang van 1 oktober 2008 is de restitutie voor suiker op € 0,- gesteld. Een inhaalactie van de sector om, vooruitlopend op de afschaffing, nog snel suiker in het buitenland af te zetten met restituties verklaart het hoge bedrag aan betalingen voor de restituties in 2008.

Graan

De sterke stijging van de wereldmarktprijzen graan heeft zich in 2008 grotendeels doorgezet. De betalingen voor restituties in 2008 zijn nauwelijks effecten van de afschaffing van de restituties in 2007. Evenals bij suiker heeft ook hier de gedaalde uitgaven voor restituties op graancomponenten in non-Annex I producten samen met de verlaging van de uitvoerrestitutie voor graan.

Wat de directe inkomenssteun betreft, in tabel 3 was zichtbaar dat de gekoppelde rechtstreekse steun in de akkerbouw verder is gedaald. Dit als gevolg van de ont koppeling van de steun die vooral akkerbouwers treft. Dit verklaart de dalingen in de verschillende vormen van rechtstreekse steun in de akkerbouw.

De verdere daling in de uitgaven voor zaaizaad in 2008 is eveneens het gevolg van de ont koppeling. De tot 2006 uitbetaalde bedragen hadden nog betrekking op gekoppelde uitgaven voor de teelt van zaaizaad. Voor 2008 gaat het enkel om de betalingen die verband houden met de gekoppelde steun voor zaaizaad van vezelvlas. Steun voor de overige zaden is namelijk ont koppeld. Hiervoor is een maximumbedrag vastgelegd van ongeveer 720.000 euro. Uiterlijk 2012 zal ook steun voor vlas en zaaizaad worden ont koppeld.

Ook de uitgaven voor de productiesteun van zetmeelaardappelen zijn weer verder gedaald.

Tabel 5 -

Uitgaven marktmaatregelen en gekoppelde inkomenssteun akkerbouw 2005-2008

	2005	2006	2007	2008
Marktmaatregelen	147.304.090,59	119.380.337,17	75.563.920,20	123.709.368,26
Uitvoerrestituties voor granen	17.386.160,52	16.159.525,59	4.130.579,82	1.201.834,29
Uitvoerrestituties voor suiker en isoglucose	46.740.304,12	30.898.722,37	17.139.510,56	43.945.613,62
Interventie/productierestitutie voor zetmeel	15.567.330,56	22.107.657,94	11.028.482,90	8.916.194,28
Restituties voor 'non-Annex I' producten (granen, rijst)	12.551.723,75	11.805.522,52	4.499.459,06	1.525.874,31
Restituties voor 'non-Annex I' producten (suiker)	24.008.039,52	19.067.422,99	13.573.829,27	18.517.733,60
Productierestitutie voor suiker gebruikt in de chemische industrie	20.138.097,51	12.048.289,73	878.999,79	2.977,41
Gedroogde voedergewassen en zaaddragende leguminosen	9.408.599,41	5.618.932,48	5.061.723,08	4.975.121,98
Steun voor vezelvlas en -hennep	1.503.835,20	1.674.263,55	1.517.610,21	1.395.242,87
Fonds voor de suikerherstructurering	--	--	17.728.050,00	43.234.451,41
Uitvoerrestituties - producten van de wijnbouwsector			5.675,51	- 5.675,51
Directe inkomenssteun	231.652.433,15	230.616.819,21	23.083.465,34	24.908.157,25
Areaalsteun voor producenten van granen, oliehoudende zaden, eiwithoudende gewassen en kuilgras	170.836.198,73	164.619.149,43	1.360.421,71	338.749,09
Premie voor eiwithoudende gewassen	151.721,13	121.635,71	40.324,50	33.309,58
Steun voor energiegewassen	6.236,10	11.402,71	26.256,16	30.305,44
Overgangsregeling gedroogde voedergewassen	--	6.012.349,53	--	-
Zaaizaad	12.697.804,28	10.102.689,18	620.802,19	372.751,86
Betalingen voor producenten van zetmeelaardappelen	47.960.472,91	49.749.592,65	21.036.329,41	24.133.041,28
Totaal Marktmaatregelen + Directe inkomenssteun	378.956.523,74	349.997.156,38	98.647.385,54	148.617.525,51

Veehouderij (geen zuivel)

In vergelijking met 2005 zijn in 2008 de uitgaven voor marktmaatregelen in de veehouderijsectoren met ca. 27% toegenomen. Opvallend is de sterke daling de restitutiebedragen voor rundvlees en voor levende runderen. De daling van het restitutiebedrag voor rundvlees kan worden toegeschreven aan het netto importeur worden van de EU wat rundvlees betreft, met name als gevolg van de

bepaling van de beperking van de import uit Brazilië om veterinaire redenen. De restitutiebetalingen voor levende runderen (fokvarzen) zijn sterk afgenomen in verband met de exportbelemmeringen vanwege de hier heersende Blauwtongziekte.

De sterk toegenomen restitutiebetalingen voor varkensvlees zijn te verklaren uit het feit dat er vanwege de toen geldende slechte marktomstandigheden voor varkensvlees vanaf 30 november 2007 tot en met 8 augustus 2008 weer exportrestituties voor vers en bevroren varkensvlees zijn verstrekt.

*Tabel 6 –
Uitgaven marktmaatregelen en gekoppelde inkomenssteun veehouderij 2005-2008*

	2005	2006	2007	2008
Marktmaatregelen	17.846.180,04	16.379.472,44	13.476.869,17	22.781.965,49
Restituties voor rundvlees	2.192.935,25	1.427.163,97	1.071.447,85	551.066,15
Restituties voor levende runderen	4.610.814,41	4.301.891,94	3.575.052,84	1.273.626,51
Restituties voor varkensvlees	321.239,65	331.056,71	135.454,34	12.597.966,92
Interventiemaatregelen voor varkensvlees	65.096,54	--	--	-
Buitengewone maatregelen ter ondersteuning van de markt voor varkensvlees	-10.060,14	-346,41	--	2.804.401,14
Restituties voor eieren	2.406.561,64	2.099.485,44	1.058.195,65	1.495.916,42
Restituties voor non-Annex I producten (eieren)	3.936.744,70	2.380.623,10	2.358.525,62	2.505.529,60
Buitengewone ondersteuningsmaatregelen voor eieren	3.000.239,73	--	998.253,41	91.807,12
Restituties voor slachtpluimvee	1.322.608,26	5.839.597,69	4.109.285,46	1.298.517,63
Programma betalingen bijenteelt			170.654,00	163.137,00
Directe inkomenssteun	192.097.028,04	171.379.216,94	98.982.431,40	97.369.623,11
Ooipremie (incl. aanvullende betalingen)	14.421.514,26	14.297.542,74	12.425,13	477,39
Premie voor zoogkoeien	12.090.486,96	11.241.014,28	75.919,14	10.449,52
Slachtpremies – volwassen dieren	95.717.415,45	85.399.256,96	59.927.922,04	58.960.543,79
Slachtpremies – kalveren	38.223.949,28	39.944.146,14	38.705.614,13	38.286.909,20
Speciale premies in de rundvleessector (mannelijke runderen)	28.893.285,70	19.527.047,11	159.297,10	108.728,84
Extensiveringsbedrag	2.750.376,39	970.209,71	15.698,62	2.514,37
Extra betalingen producenten rundvlees	--	--	85.555,24	-

Totaal Marktmaatregelen + Directe inkomenssteun	209.943.208,08	187.758.689,38	112.459.300,57	120.151.588,60

Tuinbouw

De uitgaven voor de restituties (subsidies) bij uitvoer zijn voor Nederland altijd al relatief laag omdat de afzet van Nederlandse groenten en fruit vooral is geconcentreerd op de Europese landen. Ook de uitgaven voor interventie – het uit de markt halen van producten – zijn niet hoog. Het bedrag dat in 2008 aan uitvoerrestituties is betaald heeft betrekking op suikerrestituties. De steun in het kader van de marktordening voor groenten en fruit bestaat in Nederland eigenlijk vooral uit steun aan telersverenigingen. Telersverenigingen hebben tot doel de marktpositie voor de groente- en fruitsector te verbeteren. Zij verenigen de producenten van groenten en fruit. In Nederland zijn 22 erkende telersverenigingen. Met de steun die de telersverenigingen ontvangen worden activiteiten medegefinancierd om onder andere milieuvriendelijke teelt te stimuleren en om de afzet van de producten te verbeteren. Telersverenigingen kunnen maximaal 4.1 procent van hun jaarlijkse omzet aan Europese steun ontvangen. Daar bovenop kunnen zij jaarlijks 0,5 % van de omzet inzetten voor crisispreventiemaatregelen. Een belangrijke voorwaarde hierbij is dat de telersverenigingen zelf eenzelfde bedrag bijdragen (50/50 - financiering). In Nederland wordt ca. 85 procent van de groente- en fruitproductie via telersverenigingen afgezet. Binnen de EU is dit de hoogste score.

In 2008 is de dalende lijn van betalingen voortgezet. Omdat 2008 een overgangsjaar was, de nieuwe Marktordening groenten en fruit is begin 2008 in werking getreden en er is een nieuwe Nationale Strategie opgesteld, hebben niet alle geplande betalingen in boekjaar 2008 plaatsgevonden. De verwachting is dat een deel van de voor 2008 geplande acties en betalingen pas in boekjaar 2009 zullen plaatsvinden.

Tabel 7 -

Uitgaven marktmaatregelen en gekoppelde inkomenssteun tuinbouw 2005-2008

	2005	2006	2007	2008
Marktmaatregelen	74.558.202,48	72.418.260,01	68.515.989,05	66.429.051,03
Uitvoerrestituties groenten en fruit	679.680,31	582.477,52	347.301,46	584.243,70
Compensatie voor het uit de markt nemen en aankopen van producten	629.987,08	218.510,52	305.310,91	97.848,98
Actiefondsen voor Telersverenigingen en Operationele programma's	73.248.535,09	71.617.271,97	67.863.376,68	65.746.958,35
Directe inkomenssteun	10.613,95	11.525,90	10.344,14	10.642,82
Areaalbetalingen voor noten	10.613,95	11.525,90	10.344,14	10.642,82

Totaal Marktmaatregelen + Directe inkomenssteun	74.568.816,43	72.429.785,91	68.526.333,19	66.439.693,85

Tweede Pijler

Zoals eerder opgemerkt is er een nieuw plattelandsontwikkelingsprogramma vastgesteld, het POP 2007-2013. Omdat de definitieve vaststelling laat in 2007 plaatsvond, konden niet veel maatregelen onder het nieuwe programma nog binnen het boekjaar 2007 worden uitgevoerd.

In 2008 is een lichte stijging in de uitgaven voor plattelandsontwikkeling te zien. De meeste uitgaven liggen op het terrein van Milieumaatregelen en in de bevordering van de aanpassing en ontwikkeling van plattelandsgebieden. De verwachting is dat de uitgaven de komende jaren zullen stijgen, omdat dan meer activiteiten staan gepland die tot uitbetaling zullen komen.

*Tabel 8 -
Uitgaven plattelandsontwikkeling 2005-2008*

	2005	2006	2007	2008
Investerings op landbouwbedrijven	102.637,42	7.376.691,52	1.323.658,50	1.968.663,36
Opleiding	1.875.603,72	2.727.505,73	1.032.861,50	1.089.543,15
Probleemgebieden	693.064,89	765.769,76	--	1.387.677,70
Milieumaatregelen in de landbouw	12.174.332,41	16.829.623,78	15.386.075,00	15.880.710,99
Verbetering van de verwerking en de afzet van landbouwproducten	6.623,20	218.554,48	19.308,00	455.162,50
Bosbouw	1.144.412,09	1.338.088,63	743.090,50	747.097,80
Bevordering van de aanpassing en de ontwikkeling van plattelandsgebieden	48.154.518,09	47.854.165,29	346.629,50	1.462.576,73
Overige plattelandsontwikkelingsmaatregelen in het kader van het EOGFL, afdeling Garantie	-177.857,13	--		212.362,43
Totaal	63.973.334,69	77.110.399,19	18.108.532,50	23.203.794,66